

Inleiding

In een context waarin scholen hoe langer hoe meer verantwoordelijk geacht worden voor de eigen onderwijskwaliteit, verwerft informatiegebruik binnen scholen een steeds prominentere plaats in het onderwijslandschap. De tendens naar decentralisatie en de grotere autonomie van scholen maken dat er wereldwijd een sterke nadruk komt te liggen op de evaluatie van scholen. Enerzijds wil men een inzicht krijgen in de kwaliteit van scholen en gaat men op zoek naar meetbare informatie voor externe evaluaties, zoals de prestaties van leerlingen. Anderzijds wil men scholen van feedback voorzien over hun functioneren en hen handvaten bieden voor kwaliteitsverbetering, met betere leerprestaties van leerlingen als uiteindelijke doel. Overheden wereldwijd verwachten dat scholen een beleid voeren dat gestoeld is op kennis en dat zij een systeem van interne kwaliteitszorg opzetten om de eigen onderwijskwaliteit voortdurend in kaart te brengen en te verbeteren. Over het algemeen beschouwt men internationaal gezien het gebruik van informatie dus meer en meer als een belangrijk aspect van organisatorische (kennis)ontwikkeling en wordt de overtuiging dat informatiegebruik een cruciale factor is voor zowel schoolontwikkeling als verantwoording steeds explicieter uitgesproken (Johnson, 1997; Kennedy, 1984; Marsh, Pane, & Hamilton, 2006). Ook in Vlaanderen wordt informatiegebruik de laatste jaren sterker op de agenda gezet. Scholen worden door de Vlaamse overheid hoe langer hoe meer gestimuleerd om via informatie de eigen onderwijskwaliteit in kaart te brengen en te verbeteren. Daarnaast wordt de vraag naar verantwoording van leerresultaten, leerprocessen en attesteringen van leerlingen ten opzichte van leerlingen zelf, hun ouders en de overheid steeds groter. Diverse stakeholders in Vlaanderen ondernemen dan ook allerhande initiatieven om scholen van een informatierijke schoolomgeving te voorzien.

Empirisch onderzoek toont aan dat adequaat informatiegebruik een meerwaarde kan betekenen voor het nemen van waardevolle beleids- en praktijkbeslissingen (Rossi, Lipsey, & Freeman, 2004). In bepaalde gevallen kan het gebruik van informatie ertoe leiden dat er onmiddellijke beleids- of praktijkbeslissingen worden genomen. Het is echter ook vaak zo dat directe veranderingen niet zichtbaar zijn, maar dat informatie tot bepaalde inzichten leidt die een basis vormen voor beleid en praktijk. Daarnaast kan informatie een bijdrage leveren in het ondersteunen van bepaalde standpunten of het verantwoorden van de onderwijskwaliteit naar diverse stakeholders toe (Rossi et al., 2004; Visscher & Coe, 2003). Systematisch informatiegebruik binnen scholen kan dan ook tot schoolontwikkeling leiden en een positieve impact hebben op verschillende niveaus binnen de school. Zowel op niveau van de klas en de leerlingen, op niveau van de individuele leerkracht als op schoolniveau wordt de meerwaarde van informatiegebruik door diverse auteurs onderstreept (Carlson, Borman, & Robinson, 2011; Fitz-Gibbon & Tymms, 2002; Schildkamp & Teddlie, 2008; Wayman, 2005).

Er zijn echter tal van factoren die een versterkende of net een belemmerende rol kunnen spelen in het informatiegebruik van scholen. Deze factoren zijn niet uitsluitend toe te schrijven aan (de eigenheid van) de school of gebruiker. Ook schoolleiders en leerkrachten die geïnformeerde schoolontwikkeling genegen zijn komen ondanks hun positieve intenties niet altijd tot informatiegebruik binnen de school. In het onderwijsveld zelf bestaat er bijvoorbeeld een duidelijke behoefte aan bijkomende ondersteuning m.b.t. informatiegebruik (Verhaeghe, Vanhoof, Valcke, & Van Petegem, 2010b). Daarnaast blijken ook andere elementen een geïnformeerd beleid en een geïnformeerde praktijk in de weg te staan. Het gaat dan onder meer om de gepercipieerde relevantie, validiteit en betrouwbaarheid van de beschikbare informatie, om de mismatch tussen het aanbod van en de behoefte aan informatie en om de onduidelijkheid omtrent welke actoren het toekomst initiatieven te ontwikkelen (Breiter & Light, 2006; Earl & Fullan, 2003; Van Petegem & Vanhoof, 2004, 2007; Vanhoof & Mahieu, 2011).

Vooralsnog is weinig geweten over het informatiegebruik in Vlaamse scholen en de bijdrage die dit informatiegebruik levert tot zowel het lesgeven en het leren op school als tot het schoolbeleid. Er zijn indicaties dat sommige scholen actief op zoek gaan naar evidentie om hun onderwijspraktijk en – beleid te informeren (Schildkamp & Kuyper, 2010; Wayman, 2005; Wayman, Midgley, & Stringfield, 2007). Vaak blijkt echter dat men binnen scholen niet goed weet hoe men met bepaalde vormen van informatie moet omgaan. In het beste geval wordt informatie dan met leerkrachten of andere betrokkenen besproken, maar meer dan eens wordt er geen gevolg aan gegeven (Verhaeghe et al., 2010b).

Door de groeiende aandacht voor geïnformeerde schoolontwikkeling stellen diverse stakeholders een aantal informatiebronnen beschikbaar voor scholen. Het is tot nog toe niet duidelijk uit welke informatiebronnen scholen putten om hun beleid en praktijk vorm te geven. Er is weinig of geen zicht op de soorten informatie die schoolleiders en leerkrachten gebruiken en de soorten informatie waaraan zij nog behoefte ervaren om aan schoolontwikkelings- of verantwoordingsdoelen te werken. Met het oog op het stimuleren en ondersteunen van informatiegebruik in Vlaanderen is het dus aangewezen te komen tot een overzicht van het informatieaanbod en van de informatiebehoeften binnen scholen, zodat de afstemming van het informatieaanbod op de behoeften van schoolleiders en leerkrachten verbeterd kan worden.

De vraag naar de mate waarin Vlaamse scholen hun beleid en praktijk geïnformeerd vormgeven kan vanuit verschillende invalshoeken benaderd worden. In een eerste mogelijke piste zou het begrip ‘informatie’ geconcretiseerd kunnen worden naar een specifieke vorm ervan (bijvoorbeeld leerlingentoetsen). Deze piste maakt het mogelijk het informatiegebruik in scholen zeer concreet en gedetailleerd te beschrijven. Een groot nadeel is echter dat er slechts een beeld gecreëerd zou worden van het gebruik van één specifieke vorm van informatie, en dat terwijl scholen net over talrijke poten-

tiële informatiebronnen beschikken om hun beleid en praktijk vorm te geven. Om dit te vermijden bestuderen we het informatiegebruik van Vlaamse schoolleiders en leerkrachten breder, zodat verschillende (potentiële) informatiebronnen via dit onderzoek in beeld worden gebracht.

Aansluitend is het van belang een inzicht te verwerven in waarom scholen beslissen om bepaalde informatie te gebruiken voor hun beleidsvoering of onderwijspraktijk, waarom in sommige scholen meer gebruik gemaakt wordt van informatie dan in andere scholen en waarom informatiegebruik soms spaak loopt. Deze bevindingen bieden de mogelijkheid om beleidsmaatregelen te formuleren die het informatiegebruik in scholen binnen de Vlaamse onderwijscontext kunnen stimuleren en ondersteunen. Deze studie beoogt het verbreden en verdiepen van de kennisbasis rond informatiegebruik in Vlaanderen. De betrachting is niet om de discussie omtrent het belang van informatiegebruik ten opzichte van intuïtie te stofferen. Wel willen we een zicht krijgen op het gebruik van en de behoeften aan informatie, de afstemming van het informatieaanbod op de informatiebehoeften en op factoren die het informatiegebruik binnen scholen versterken of belemmeren. Concreet vertaalt dit zich in de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke informatie hanteren schoolleiders en leerkrachten bij het vormgeven aan hun beleid en praktijk?
2. Welke informatiebehoeften bestaan er bij Vlaamse schoolleiders en leerkrachten met het oog op het vormgeven aan hun beleid en praktijk?
3. Hoe percipiëren schoolleiders en leerkrachten de afstemming van het aanbod aan informatie op hun informatiebehoeften?
4. Welke factoren faciliteren en/of belemmeren het gebruik van beschikbare informatie?